

HET
PROEFSCHRIFT
VAN

• • •
Saskia van As

Nu en nou

Peter Burger

W

ie doet er nu zoiets? Schei nou maar uit! Hè, toe nou. Deze vrouw nu, bleek een spionne. *Nu* en *nou*: het lijken zulke simpele woordjes.

De betekenis van *nu* is bekend: 'op dit moment'. Zo staat het ook in de woordenboeken: 'op dit ogenblik, op deze tijd, thans'. En soms klopt dat ook (Bel nu!), maar nog veel vaker niet, aldus Saskia van As (31), die zich al meer dan vier jaar bezighoudt met *nu* en *nou*.

In 'Schei nou maar uit!' is nog wel iets van een tijdsaanduiding te herkennen, maar niet in zinnen als 'Wie doet er nu zoiets?' en 'Deze vrouw nu, bleek een spionne.' 'Hoe zit dat?' vroeg Van As zich af. En als het geen tijdsaanduiding is, is er dan iets anders wat alle gebruiksmogelijkheden van *nu* en *nou* verbindt? Inmiddels weet ze het, en begin 1995 zal ze haar antwoord verdedigen in haar proefschrift.

• OERBETEKENIS

Het superdikke Woordenboek der Nederlandsche Taal kent wel twintig betekenissen van *nu*, en beweert dat 'thans' de oorspronkelijke was. Ook dat gelooft Van As niet: "Je ziet het al in dat beroemde oudste Nederlandse zinnetje: 'Hebban olla vogala nestas hagunnan, hinase hic enda thu - wat unbidan we *nu*?' (Alle vogels bouwen hun nesten, behalve ik en jij - wat moeten we nou?) *Nu* betekent daar niet: 'Wat moeten we op dit moment?'"

Om alle toepassingen van *nu* en *nou* op één lijn te brengen, moest Van As ook het verschil tussen *nu* en *nou* verklaren. Van As: '*Nu* en *nou* zijn varianten van hetzelfde woord: *nu* is de Vlaamse vorm, in de zestiende eeuw met uitgeweken Vlamingen naar de Randstad gekomen, en daar

als sjiekere variant van *nou* ingeburgerd. Het is dus net zo'n paar als het van origine Vlaamse *gaarne* en het Hollandse *graag*. *Nu* is formeler, *nou* is informeel, dat is het hele verschil.'

Daarom is het ook zo gekunsteld, schrijft Van As in een van haar artikelen, als Frits van Houten in *Goede tijden, slechte tijden* zegt: 'Nu, laten we aan de slag gaan.' Als tussenwerpsel kan ook *nu* gebruikt worden, maar het klinkt heel formeel.

Van As: '*Nu* en *nou* zijn bijna altijd verwisselbaar. *Nou* kan net als *nu* heel goed als voegwoord gebruikt worden, hoewel dat niet in de woordenboeken staat: 'Nou je het zegt, ruik ik ook iets.' Het gaat niet in een zin als: 'Dit *nu* plaatst ons voor het volgende probleem.' 'Dit *nou*...' kan niet. Maar dat komt doordat de context zo formeel is. Omgekeerd is *Nou moe!* zó informeel dat het nooit *Nu moe!* zou kunnen zijn. Als *nu* en *nou* niet inwisselbaar zijn, zoek ik de verklaring dus niet in een betekenisverschil, maar in de context.'

• MINOES

Nadat ze een groot aantal zinnen met *nu* en *nou* had bestudeerd, afkomstig uit kranten, boeken en gesproken taal, lukte het Van As om alle gebruiksmogelijkheden onder één noemer te brengen. De promovenda: "*Nu* geeft zinnen een subjectief karakter. Je moet om een zin met *nu* of *nou* te begrijpen altijd iemand erbij denken die je als bron van de zin beschouwt. Een zin waar *nu* of *nou* in staat, gaat over de 'eigen werkelijkheid' van die 'ik'. In 'Schei nou maar uit' zit iets van irritatie: die irritatie is de werkelijkheid van degene die aan het woord is. Of neem *nu* in 'Dit nu maakt het de onderzoeker gemakkelijker genen afzonderlijk te bestuderen.' Daarmee laat de schrijver of

spreker even duidelijk zijn eigen stem doorklinken, om de lezer erop attent te maken dat hij een wending gaat aanbrengen."

Deze benadering van *nu* kan een dienst bewijzen aan buitenlanders die Nederlands leren, en voor wie ongrijpbare woordjes als *nu*, *toch*, *maar* en *zeker* altijd lastig zijn (vergelijk: 'Hij komt zeker niet' en 'Hij komt zeker niet'). Van As zelf ziet vooral profijt bij de interpretatie van teksten: haar omschrijving maakt subtiele gebruiksmogelijkheden zichtbaar die voorheen verborgen bleven - een idee dat ze uitwerkt aan de hand van Annie M.G. Schmidts *Minoes*.

Van As: "Als je in *Minoes* iets beleeft door de ogen van een van de personages, is dat altijd een van de onderdrukte opstandelingen die de helden zijn in het werk van Annie M.G. Schmidt - in dit boek de hoofdpersonen Tibbe en Minoes - of hun tegenstanders. En dat kun je onder meer zien aan het gebruik van *nu*. 'Tibbe en meneer Smit bleven nog even staan turen naar boven. En nu zagen ze iets, daar heel hoog tussen de nieuwe blaadjes.' Er had ook kunnen staan: 'En toen zagen ze iets...', maar dat is objectiever. *Nu* nodigt de lezer uit zich te identificeren met de blik van Tibbe en meneer Smit. Hij moet dus met hen meekijken. Door het gebruik van *nu* komt er een ik-rol vrij die hij kan innemen."

Er is inmiddels geen gesproken of geschreven *nu* meer dat aan de aandacht van Van As ontsnapt. "Die slogan op dat stationsaffiche bijvoorbeeld: 'Ongewenst zwanger? Wat nu?' *Nu* is wervend, het roept een actualiteit op en nodigt de lezer uit die tot de zijne te maken. Daardoor is die slogan zo raar: dat affiche vraagt iedereen zich te verplaatsen in een ongewenst zwangere vrouw." <